

Koen Verstraeten

Iedereen verrader

Houtekiet

Antwerpen / Utrecht

Voor mijn broers Roel en Jan

© Koen Verstraeten / Uitgeverij Houtekiet 2015
Houtekiet, Katwilgweg 2, B-2050 Antwerpen
info@houtekiet.be
www.houtekiet.be

Omslag Wil Immink
Foto auteur © Arlette Stubbe
Opmaak www.intertext.be

ISBN 978 90 8924 410 9
D 2015 4765 86
NUR 330

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission of the publisher.

PROLOOG

Datum: 2 augustus 1914

Plaats: Ontvangstzaal van het koninklijk paleis in Laken

Zijn aanwezig: koning Albert I, de generaals Van Deuren, Gil-lain, De Ceuninck, Macon, Hullebusch, Dossin en Dieudonné. Alsook kolonel Krasyp en eerste minister en tegelijk minister van Oorlog Charles de Broqueville.

Koning Albert I opent de vergadering met de mededeling dat hij vanaf vandaag het opperbevel van het leger op zich neemt. *Je pars de Bruxelles pour me mettre à votre tête. Ik vertrek uit Brussel om mij aan uw hoofd te stellen*, voegt hij er in gebrekgig Nederlands aan toe. Hij zegt dat hij beseft dat zowel in politieke als in militaire kringen kritiek op zijn beslissing mogelijk is.

‘Mijn besluit is ingegeven door de eed van de koning, die als enige zweert ’s lands onafhankelijkheid te verdedigen en het grondgebied ongeschonden te bewaren. Trouwens, het is strategisch noodzakelijk om het opperbevel aan één persoon toe te kennen.’

De koning doet alsof hij het geschuifel van de laarzen niet hoort.

‘Bon, messieurs, dan gaan we nu over tot de orde van de dag. Generaal Dieudonné, hoeveel manschappen telt ons leger? Ik hoor en ik lees verschillende getallen.’

Generaal Dieudonné: ‘Het vestingleger dat onze forten bemant, telt 90.000 manschappen en het veldleger 117.000. Had u graag een verdeling tussen beroepsofficieren, vrijwilligers en gemobiliseerden?’

‘Ik wil gewoon weten hoeveel manschappen er in totaal zijn.’

‘Dat zijn er 236.000, Sire’

‘En, generaal Hullebusch, zijn die mensen degelijk opgeleid?’

‘Te weinig, Sire. Om budgettaire redenen hebben we de voorbije jaren het aantal grote manoeuvres moeten beperken. Ik moet bekennen dat dit zijn weerslag heeft op de bevelvoering, vooral bij de divisiecommandanten...’

‘En niet op die van de generaals?’

Hullebusch: ‘Dat geloof ik niet, Sire. Het is vooral het middenkader dat geen ervaring heeft.’

‘En de soldaten?’

‘Die hebben ook te weinig opleiding gehad.’

‘Dat is nog zacht uitgedrukt, mon général. Met hun verschillende uniformen en zonder wapens vormen die soldaten een ordeloze troep. België is het vierde rijkste land ter wereld en slaagt er toch niet in om een ordentelijk leger op de been te brengen. Een schande, vindt u niet?’

Zonder op een antwoord te wachten, haalt de koning een blad onder een stapel papier vandaan.

‘Ik lees hier dat wij over 93.000 geweren beschikken. Dat is wel wat weinig voor 236.000 manschappen, is het niet? Terwijl de ene schiet, roept de andere waarschijnlijk “pang”.’

Generaal Macon onderbreekt: ‘Sire, niet elke soldaat draagt een geweer. Er zijn er ook die het geschut bedienen of in ondersteunende diensten werken.’

De koning: ‘We hebben amper 1.502 auto’s, maar wel

38.708 paarden. Is de oorlog te paard niet lang voorbij, generaal Macon?’

Generaal Macon: ‘Die paarden kunnen dienstig zijn om wagens te trekken.’

De koning: ‘Volgens de inventaris die ik voor mij heb, beschikken we over 2.619 wagens. Dat zijn veertien paarden per wagen. En zo gaat het verder: we hebben zesduizend sabels. Dat is tweeduizend keer meer dan de Drie Muskietiers. Daarentegen beschikken we over geen enkel stuk zware artillerie. Mijne heren, er komt een oorlog op ons af en wij zijn onvoldoende bewapend, de troepen zijn niet opgeleid, er is te weinig munitie en de omkadering is gebrekkig. Et *comme bouquet*: het leger heeft 102 mitrailleurs. Honderd en twee! Ik dacht dat wij er honderd nieuwe hadden besteld.’

Generaal Hullebusch: ‘Daar zijn er zestig van geleverd.’

Generaal Dossin: ‘Laattijdig geleverd!’

De koning: ‘Door wie?’

Generaal De Ceuninck: ‘De firma Spandau Arsenal.’

Dekoning: ‘Een Duitse producent? Dat zegt genoeg. Waar zijn die zestig geleverde machinegeweren?’

De generaals kijken naar het plafond of naar de punt van hun laarzen.

‘Wel?’

Generaal Dieudonné: ‘Niemand die het weet.’

Generaal Macon: ‘Ze zijn geleverd en betaald. Kort daarna zijn ze verdwenen.’

De koning: ‘En zo moeten wij naar de oorlog!’

Deel 1

1923

Luitenant Tony Brugman liet zich meevoeren in de stroom van militairen. Een vloed van kaki en grauw. Het was kwart voor negen 's morgens en nog was de nacht niet helemaal verdwenen. Boven Brussel joegen onheilspellend donkere wolken. De enige kleuren in de straat kwamen van een enorme, natte Belgische vlag die flabberde aan de gevel van het ministerie van Landsverdediging. Tot voor drie jaar heette dat nog het ministerie van Oorlog. Maar de oorlog was afgelopen. Misschien wel voorgoed.

Brugman hoopte dat hij ongeschonden tot aan zijn kantoor zou geraken, maar de mensenvloed stremde bij de draaideuren die toegang gaven tot het gebouw. Hij had zijn hand op de koperen duwstang toen hij tot het besef kwam dat ontsnappen niet meer mogelijk was. De eerste die hem aanvloog, was wachtmeester Jacobs. De altijd opgewekte, maar o zo vermoeiende wachtmeester Jacobs. Hij groette met zijn linkerhand. De andere hand hing nog aan zijn arm, die ergens tussen leper en Houthulst in de grond verrotte.

'Mijn beste wensen, luitenant,' toeterde Jacobs in het oor van Brugman. De brave man was hardhorig. De granaatinslag die zijn arm afrukte, had ook zijn trommelvliezen gescheurd.

'Voor jou hetzelfde,' riep Brugman.

'Als we maar gezond zijn,' zei de sergeant terwijl hij al onderweg was naar een volgende officier.

‘Gelukkig nieuwjaar, luitenant,’ fleemde een vrouwelijke bediende van de afdeling Juridische Steun.

‘Al wat ik je wensen kan,’ zei Brugman. Veel hoefde dat niet te zijn, besefte hij, want dit meisje had echt alles.

‘Een goede gezondheid is het belangrijkste,’ zei ze nog.

‘Dat is waar,’ zei Brugman.

In de hall van het ministerie hing het portret van koning Albert I boven de vaandels van de legereenheden die door de vorst waren gedecoreerd. De koning-soldaat werd door de hele wereld bewonderd. Hij had het Duitse ultimatum verworpen dat een vrije doortocht door België eiste. ‘Een land dat zich verdedigt, verdient de eerbied van allen. Een dergelijk land gaat niet ten onder,’ had hij gezegd en zo stond het in de twee landstalen geschreven op de muur. De Belgische moed mocht nooit worden vergeten.

Brugman stapte met snelle pas naar de trap. Hij moest op de vierde verdieping zijn, maar het vooruitzicht van een lift met mannen in dampende regenjassen die door elkaar heen hun beste wensen, *leurs meilleurs vœux* overmaakten, schrikte hem af.

Op de bank naast de deur van zijn kantoor zat een jonge vrouw. Toen ze hem zag, spreidde ze haar gestifte lippen tot een glimlach. Brugman knikte beleefd terug. Hij haalde het hangslot van de grendel en maakte daarna de deur open met zijn sleutel. De kleine kamer rook zurig. Hij was er dan ook een week lang niet geweest vanwege de kerstvakantie. Brugman knipte het licht aan en draaide de radiator open, waarna die zich klokkend vulde met heet water. Dat moest hij toegeven: op Landsverdediging werkte de centrale verwarming perfect. Het verwarmingssysteem was kort na het einde van de oorlog aangelegd en werd vanuit de kolenkelder door twee korporaals heet gestookt.

Brugman hing zijn jas en pet aan de haak en keek terloops in het spiegelkje naast de kapstok. Hij zag hoe hij meer en meer op zijn vader leek. Dezelfde vierkante kaken, dezelfde bruine ogen en ernstige mond. Hij haalde een kammetje uit zijn binnenzak en herstelde de zijstreep in zijn haar. Hij nam plaats achter zijn bureau. Het was dinsdag 2 januari, de eerste werkdag van het nieuwe jaar 1923.

Brugman werkte op de dienst Medailles en Onderscheidingen, kortweg de M&O. Vijf jaar na de Grote Oorlog kwamen op het ministerie nog altijd verzoekschriften binnen van oud-strijders die vonden dat ze over het hoofd waren gezien bij het uitdelen van decoraties, terwijl ze daar toch recht op meenden te hebben. De meest geëerde medaille was het Oorlogskruis, het *Croix de Guerre*. Dit bronzen kruis werd hoogst uitzonderlijk toegekend aan militairen 'die een daad van moed hadden gesteld tegenover de vijand'. Veel minder in aanzien was het Vuurkruis. Het werd uitgereikt aan iedereen die aan het front onder vuur had gelegen. En dat waren er nogal wat.

In het najaar van 1920 waren er problemen met de aanmaak van Vuurkruisen. De legeroverheid besliste om dan maar meer Oorlogskruisen uit te delen. Vele gewone soldaten die aan het front in hun broek hadden gescheten van schrik, werden zo opeens helden. Dit tot ergernis van de oud-strijders die in het verleden waren afgescheept met een Vuurkruis. Zij eisten gerechtigheid. Toen er opnieuw Vuurkruisen werden geleverd, beslisten de minister en de chef-staf om die nieuwe voorraad niet aan te spreken. Hoe meer Oorlogskruisen er konden worden uitgedeeld, hoe beter. Zo zou men de wereld laten zien dat dit kleine land onnoemelijk veel helden telt en ieders respect verdient.

Elke dinsdag- en donderdagvoormiddag hield Brugman

consultatie voor wie aanspraak meende te maken op een medaille. Vaak waren dat mensen die moeite hadden met het schrijven van een brief en het liever zelf kwamen uitleggen in Brussel. Om negen uur precies zette hij zijn deur open. De vrouw met de gestifte lippen stapte naar binnen. Zij was een jongensachtig type met kortgeknipte haren en ingesnoerde borstjes. Brugman veronderstelde dat zij zich had laten inspireren door het boek *La garçonne*, dat vorig jaar schandaal veroorzaakte en dus een succes was.

Het charlestonmeisje ging zitten op de stoel voor het bureau van Brugman en kruiste haar benen.

‘Meneer, mijn vriend vraagt zich af waarom hij geen medaille heeft gekregen,’ zei ze kordaat.

‘Hoe heet uw vriend?’ vroeg Brugman.

‘Jean-Pierre Van Genechten. Eigenlijk heet hij Jos, maar ik heb dat veranderd in Jean-Pierre.’

‘Tot welke eenheid behoorde hij?’

‘Tot de zoeklichtwerpers van het 6de regiment Genie. Hij had dikwijls wacht in de linies aan de IJzer.’

Brugman haalde een groot boek met gevlamde kaft uit de kast en zocht naar het hoofdstuk waarin de wapenfeiten van het 6de regiment Genie stonden beschreven.

‘En Jean-Pierre – mijn Jos dus – is ook gepakt door het gas,’ voegde de vrouw eraan toe terwijl ze haar hand op haar kleine boezem legde.

Hoeveel mannen had Brugman de voorbije jaren niet over de vloer gekregen die beweerden dat ze ‘door het gas waren gepakt’ en daarom recht hadden op een extra vergoeding. Om hun verklaring kracht bij te zetten, rochelden ze ter plaatse uitgebreid in hun zakdoek. Na enig doorvragen wist Brugman dat die kerkhofhoest eerder het gevolg was van het roken van Engelse sigaretten dan van het inademen van Duits mosterdgas.

De luitenant vond al snel dat de zoeklichters van het zesde Genie nooit hadden geopereerd in een zone die door een gasaanval was getroffen. Hij zei daar niets van tegen de vrouw. Jos was haar held en hij liet haar in die waan.

‘Op welke medaille meent Jos recht te hebben?’ vroeg hij.

‘Het Croix de Guerre,’ zei de vrouw op besliste toon.

‘En welke daad van moed heeft uw man gesteld?’

‘Hij lag altijd in de voorste loopgraven met zijn lichtgenerator. Wanneer hij zijn zoeklicht aanstak, was hij een mikpunt voor de vijand. Hij trok zo wetens en willens kogels en granaaten naar zich toe. Om dat te doen, nacht na nacht, jarenlang, moet je – ’t mag hardop gezegd worden – een gestaald gemoed hebben.’ Ze leek opgelucht dat die zin er in één keer was uitgerold. Zij had hem waarschijnlijk de hele ochtend gerepeteerd.

‘Waarom komt Jos niet zelf naar hier?’

‘Hij is ziek. In zijn hoofd. Hij heeft een depressie omdat hij geen werk vindt. Hij hoopt dat het Oorlogskruis hem zal helpen om aan de slag te geraken.’

Kort na de oorlog was dit zeker waar, wist Brugman. Zo’n medaille betekende een fors pluspunt bij het solliciteren. Een bewijs dat je betrouwbaar en vastberaden was. Niet te onderschatten troeven in beroerde economische tijden, maar nu hadden lintjes en eremetaal veel minder belang. De Grote Oorlog was al vergeten.

‘Een Oorlogskruis kan ik hem niet geven. Daarvoor heb ik een getuigenis op schrift nodig van zijn superieuren,’ zei Brugman. ‘Een IJzerkruis kan hij krijgen.’ Hij haalde een IJzerkruis uit de kast en legde het voorzichtig, als was het een kostbare broche, op zijn bureau. De vrouw streek met haar vinger over de medaille. ‘Dat is al heel vriendelijk, mijnheer. Kunt u er misschien nog een kleintje bij doen? Twee maakt toch meer indruk dan één.’